

Regeringens proposition

1976/77: 57

om kapitaltillskott till Norrbottens Järnverk AB;

beslutad den 22 december 1976.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

NILS G. ÅSLING

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att riksdagen för att täcka förlusterna i Norrbottens Järnverk AB under åren 1975—1977 dels medger att lån till bolaget om sammanlagt 488 milj. kr. jämte ränta efterges, dels anvisar 710 milj. kr. på tilläggsbudget II för budgetåret 1976/77. För att möjliggöra för Statsföretag AB att förbättra soliditeten i Norrbottens Järnverk AB föreslås att Statsföretag AB erhåller ett kapitaltillskott av 600 milj. kr. på tilläggsbudget II för budgetåret 1976/77.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1976-12-22

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ahlmark, Romanus, Turesson, Gustavsson, Antonsson, Olsson, Dahlgren, Åsling, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Ullsten, Burenstam Linder, Wikström, Johansson, Friggebo.

Föredragande: statsrådet Åsling

Proposition om kapitaltillskott till Norrbottens Järnverk AB

1 Inledning

Norrbottens Järnverk AB (NJA) redovisade för år 1975 en betydande förlust. Även åren 1976 och 1977 beräknas ge stora underskott.

Statsföretag har i skrivelse den 22 november 1976 hemställt om att staten medverkar till en finansiell rekonstruktion av NJA.

Statsföretag har lämnat dels en finansieringsanalys för NJA för perioden 1971—1976, dels en redovisning av nedskrivnings- och utrangeringsbehoven för anläggningar och lager. Denna analys och en sammanfattning av redovisningen bör fogas till detta protokoll som *bilaga 1* resp. *bilaga 2*.

Ytterligare uppgifter om NJA:s utveckling avseende bl. a. resultat- och balansräkningar, produktion m. m. för åren 1971—1976 bör fogas till detta protokoll som *bilagor 3—5*.

2 Tidigare riksdagsbeslut m.m.

Efter riksdagsbeslutet år 1939 (prop. 1939 U: 70, Sä U 76, rskr 98) bildades NJA. Produktionen inriktades i början i huvudsak på framställning av tackjärn för vidareförädling vid andra järnverk. Kapaciteten uppgick till ca 60 000 ton tackjärn per år.

År 1954 hade järnverket efter kompletterande investeringar bl. a. i en masugn, ett götvalsverk och ett grovvalsverk en årlig produktion av drygt 200 000 ton valsverksprodukter och ca 30 000 ton tackjärn för avsalu. Antalet anställda var vid denna tidpunkt ca 2 000.

Företagets resultat kunde inte förränta det kapital som hade investerats i anläggningarna. För att minska räntebelastningen anvisade 1954 års riksdag (prop. 1954: 51, SU 1954: 60, rskr 1954: 163) 200 milj. kr. till teckning av aktier. Samtidigt anslogs 30 milj. kr. för nedskrivning av

aktier. NJA:s aktiekapital utgjorde därefter 300 milj. kr. Samtidigt med ägartillskottet ställdes en rörlig kredit i riksgäldskontoret på 75 milj. kr. till bolagets förfogande för att täcka behovet av rörelsekapital.

Under perioden 1954—1962 redovisade NJA i stort sett tillfredsställande resultat och en viss konsolidering kunde ske. Det prisfall på stål som började år 1962 medförde nya förluster för NJA. Detta ledde till att riksdagen år 1966 (prop. 1966: 48, SU 1966: 105, rskr 1966: 236) anvisade 100 milj. kr. för att täcka förluster, lösa in kortfristiga krediter och slutföra vissa investeringar. Samtidigt höjdes krediten hos riksgäldskontoret till 125 milj. kr. Under 1960-talets första hälft investerade NJA i genomsnitt ca 35 milj. kr. per år.

Kraftiga prissänkningar på sådana produkter som dominerade NJA:s produktprogram, dvs. halvfabrikat, räls, tråd m. m., medförde tillsammans med ökade kostnader att de ackumulerade förlusterna vid utgången av räkenskapsåret 1969/70 uppgick till omkring 100 milj. kr. För att täcka förlusterna erhöll NJA ett kapitaltillskott av 100 milj. kr. (prop. 1970: 78, SU 1970: 104, rskr 1970: 288). Produktionen uppgick år 1970 till ca 425 000 ton valsade produkter och antalet anställda var 3 400.

För att komma till rätta med lönsamhetsproblemen beslöt NJA att förändra sortimentet i riktning mot mera förädlade produkter samtidigt med en ökning av den metallurgiska kapaciteten.

En första beskrivning av NJA:s förslag till nytt produktprogram och investeringsprogram gjordes i prop. 1970: 78. En utförligare redovisning lämnades riksdagen år 1971 (prop. 1971: 64). Detta investeringsprogram (IP 70) innebar en betydande satsning på den metallurgiska delen av verksamheten. Vidareförädlingen inriktades till stor del på fartygsprofiler men också på stålbyggnadsmaterial och verkstadsmaterial av olika slag. En betydande del av produktionen var avsedd att säljas i form av tackjärn och ämnen. Inkl. ökat behov av rörelsekapital uppgick kostnaden för IP 70 till ca 550 milj. kr. Till finansieringen av investeringsprogrammet lämnade staten stöd med sammanlagt 260 milj. kr., varav 22 milj. kr. som bidrag och 238 milj. kr. såsom lån (prop. 1971: 64, NU 1971: 22, rskr 1971: 193, prop. 1971: 139, NU 1971: 45, rskr 1971: 326 och prop. 1972: 1 bil. 15, NU 1972: 15, rskr 1972: 90).

Genom IP 70 fick NJA en produktionskapacitet av 1,6 milj. ton råjärn och 1,2 milj. ton råstål. Vidare uppnåddes en optimal kapacitet av 800 000 ton färdigvalsade produkter och 150 000 ton svetsade profiler. Den ökade kapaciteten uppnåddes genom att en ny masugn samt en s. k. LD-ugn för stålframställning installerades. Dessutom uppfördes ett nytt syrgasverk, en stränggjutningsanläggning och en ytbehandlingsanläggning.

Genom investeringarna i IP 70 ökade NJA:s koksbehov från 250 000 till 850 000 ton per år. I motsats till koks var råvaran kol förhållande-

†1 Riksdagen 1976/77. 1 saml. Nr 57

vis lättillgänglig på marknaden. NJA beslöt bl. a. av det skälet att satsa på egen koksframställning. Investeringarna i ett koksverk och därav föranlett behov av ökat rörelsekapital beräknades till 337 milj. kr. I statligt finansiellt stöd till koksverksinvesteringen beviljade 1972 och 1973 års riksdagar 200 milj. kr., varav 75 milj. kr. i tillskott till Statsföretag för aktieteckning i NJA, 100 milj. kr. i lån enligt villkor motsvarande reglerna för lokaliseringsstöd och 25 milj. kr. i form av bidrag (prop. 1972: 117, NU 1972: 55, rskr 1972: 304 och prop. 1973: 85 bil. 9, NU 1973: 36, rskr 1973: 148). Senare har koksverket till en kostnad av 63 milj. kr. kompletterats med en förvärmningsanläggning. Denna har dock aldrig fungerat.

Under åren 1974 och 1975 investerade NJA i en ökad förädling av råjärn till stålämnen. För detta ändamål anskaffades ytterligare en LD-konverter och två stränggjutningsanläggningar. Ämneskapaciteten ökades genom dessa investeringar till 800 000 ton per år. Dessa investeringar kostnadsberäknades till ca 230 milj. kr. vartill kom ökat rörelsekapitalbehov med sammanlagt ca 40 milj. kr. Staten medverkade till finansieringen av dessa investeringar genom lån enligt villkor motsvarande reglerna för lokaliseringsslån med sammanlagt 154 milj. kr. (prop. 1974: 170 bil. 11, NU 1974: 56, rskr 1974: 396 och prop. 1975: 1 bil. 15, NU 1975: 15, rskr 1975: 99).

År 1973 påbörjades inom NJA utredningar om ett exportinriktat stål-ämnesverk under benämningen Stålverk 80. Under våren 1976 modifierades planerna så att projekteringen inriktas på en utbyggnad av ett metallurgiskt centrum i Luleå, i första hand anpassat till svenska stålindustrins behov. Samtidigt och integrerat med ett nytt stålverk skulle enligt dessa planer resurserna för valsning och vidareförädling inom NJA förstärkas. En målinriktning för projektarbetet var en sysselsättnings-effekt motsvarande minst 2 300 anställda. Hittills har riksdagen beslutat om finansiell medverkan till Stålverk 80 i form av 525 milj. kr. för aktieteckning i Statsföretag och 275 milj. kr. i lån till NJA (prop. 1974: 64, NU 1974: 40, rskr 1974: 263, prop. 1975: 1 bil. 15 s. 188, NU 1975: 31, rskr 1975: 192 och prop. 1975/76: 207, NU 1975/76: 72, rskr 1975/76: 398). Av de anvisade medlen har hittills endast 350 milj. kr. för aktieteckning utbetalats. Enligt ett enhälligt beslut i NJA:s styrelse hösten 1976, vilket således biträdades även av arbetstagarnas representanter har Stålverk 80 skjutits på framtiden.

Efter den omfattande investeringsverksamhet, som började i NJA år 1971, kan man ge följande sammanfattande bild av NJA:s anläggningar. Den metallurgiska delen av NJA är i huvudsak uppförd eller förnyad under 1970-talet bl. a. genom uppbyggandet av en ny masugn och ombyggnaden av den befintliga masugnen. Vidare har under 1970-talets början LD-konvertrar och stränggjutningsanläggningar installerats. Försörjningen av koks sker via det nya koksverket. Malmförsörjningen sker

genom leveranser från LKAB i huvudsak i form av kulsinter. Vid NJA finns en gammal sinteranläggning som är i behov av omfattande upp- rustning. En sådan har påbörjats för att höja kapaciteten och för att förbättra arbetsmiljön. Förutom stålkonvertrarna har NJA tre s. k. ljus- bågsgagnar av äldre modell för smältning av skrot samt en äldre kald- ugn. Tillsammans ger detta en total råstålskapacitet av ca 1,7 milj. ton.

De flesta av NJA:s valsverk är uppförda i början av 1950-talet. Fär- digvalsverken har en optimal kapacitet av i storleksordningen 800 000 ton per år medan kapaciteten för svetsade profiler ligger på ca 150 000 ton per år. Situationen inom varvsindustrin är dock sådan att kapaci- ten för svetsning av fartygsprofiler endast i mycket begränsad omfatt- ning väntas kunna utnyttjas under de närmaste åren. Kapaciteten i de nya normaliseringsavdelningarna uppgår till 200 000 ton per år. De be- räknas av marknadsskäl inte kunna utnyttjas till mer än hälften under de närmaste åren. Byggddivisionens utrustning är modern och anpassad till produktprogrammet. Marknaden för dess produkter bedöms vara expanderande.

En betydande del av råjärnsproduktionen förädlas till stålämnen för försäljning. Det råder sålunda en viss obalans mellan NJA:s metallur- giska verksamhet och dess vidareförädling. Dessutom är anläggningarna för valsning och vidareförädling till stor del gamla och nedslitna och kan därför inte upprätthålla en effektiv produktion.

NJA har med nyemissionerna för Stålverk 80 inräknade ett aktie- kapital om 500 milj. kr. Reservfonden uppgår till ca 160 milj. kr. Till NJA har under fonden för låneunderstöd lämnats tio lån på samma vill- kor som lokaliseringsslån med sammanlagt 492 milj. kr.

Under hela 1960-talet t. o. m. år 1970 låg NJA:s investeringar betyd- ligt under genomsnittet för branschen. Åren 1965—1970 motsvarade NJA:s investeringar ca 3,5 % av de totala investeringarna inom stål- industrin. Under samma period utgjorde NJA:s råstålskapacitet ca 10 % av den totala kapaciteten inom landet. Några expansionsinvesteringar av betydelse gjordes inte under denna period inom svensk stålindustri. I huvudsak rörde det sig om ersättning och underhåll av existerande an- läggningar. Investeringarna vid NJA under perioden 1971—1976 innebar att NJA:s metallurgiska kapacitet byggdes upp från grunden. Denna uppbyggnad är nu i huvudsak genomförd, medan däremot behovet av en förnyelse av förädlingsledet kvarstår.

3 Den internationella utvecklingen

Stålindustrin karaktäriseras av kraftiga konjunkturrella variationer i efterfrågan och produktion. Detta har varit fallet inte minst under 1970- talets första hälft. I samband med konjunkturavmattningen år 1971

föll sålunda den samlade stålproduktionen i världen med närmare 20 milj. ton, motsvarande 3 %, mellan åren 1970 och 1971. Redan under det sista kvartalet 1971 började dock en återhämtning som fortsatte till mitten av år 1974. Även om produktionen stagnerade och i vissa länder t. o. m. föll något under senare delen av år 1974, låg den samlade världsproduktionen detta år över 20 % högre än 1971 års produktion.

År 1975 kännetecknades av en mycket kraftig nedgång i stålproduktionen i världen. Den samlade världsproduktionen sjönk mellan år 1974 och år 1975 med inte mindre än 60 milj. ton, vilket motsvarar en nedgång på drygt 8 %. Konjunkturedgången kom snabbare och blev djupare än väntat.

Konjunkturkänsligheten, som den kan registreras i volymförändringar, skiljer sig väsentligt åt mellan å ena sidan statshandelsländerna och å andra sidan övriga industriländer. Detta visas inte minst i den senaste konjunkturedgången. Medan OECD-ländernas produktion minskade med drygt 73 milj. ton år 1975 — en nedgång med 16 % jämfört med år 1974 — ökade statshandelsländernas produktion (exkl. Kina och Nordkorea) med 7,5 milj. ton eller 4 %.

Särskilt kraftig har konjunkturedgången varit i Västeuropa och USA. Redan under senare delen av år 1974 började stålkonsumtionen falla tillbaka inom EG-länderna, som tillsammans svarar för närmare 80 % av den västeuropeiska förbrukningen. Denna nedgång fortsatte under år 1975. Den snabbhet med vilken konjunkturuomsvängningen skedde och nedgångens omfattning visas av att orderingången till stålverken i EG-länderna sista kvartalet år 1974 låg ca 30 % lägre än under andra kvartalet samma år. Den befintliga orderstocken minskade under samma period med 30 %. I augusti 1975 var orderstocken endast hälften av vad den var ett år tidigare. Kapacitetsutnyttjandet var för år 1975 i sin helhet endast 65 %. I USA minskade stålproduktionen mellan åren 1974 och 1975 med 20 % och kapacitetsutnyttjandet år 1975 har uppskattats till ca 70 %.

Återhämtningen i den västeuropeiska stålproduktionen har varit svag under år 1976. Stålproduktionen under de första nio månaderna år 1976 låg sålunda endast 5 procentenheter högre än för motsvarande period 1975. Den uppgång som skedde under början av år 1976 synes dessutom ha brutits i flera länder under hösten.

I USA har återhämtningen gått betydligt snabbare. Produktionen under de första nio månaderna 1976 låg 10 % högre än motsvarande produktion år 1975.

Liksom vid tidigare konjunkturedgångar har världshandeln med stålprodukter fått vidkännas ett kraftigt bakslag. Medan, som tidigare har nämnts, världsproduktionen sjönk med 8 % mellan åren 1974 och 1975 minskade världshandeln med 14 % eller 17 milj. ton. Denna nedgång har medfört en förstärkning av problemen i de traditionellt export-

beroende länderna. Som exempel kan nämnas att exporten från Belgien — Luxemburg, som år 1974 tog över 90 % av de båda ländernas produktion, mellan åren 1974 och 1975 minskade med 25 %. I Västtyskland och Nederländerna var nedgången av samma storleksordning. Även den japanska exporten föll år 1975 tillbaka. Här var dock nedgången mera begränsad — 9 % — och den japanska stålindustrin kunde öka sin andel av världsexporten något år 1975. Under år 1976 har den japanska exporten ökat kraftigt trots en totalt sett stagnerande världshandel. Detta har inneburit att de stora exportländerna i Västeuropa fått vidkännas en ytterligare kraftig nedgång i sin export.

Den starka efterfrågeminskningen har också medfört ett kraftigt prisfall för stålprodukter. De kontinentala exportpriserna för de mera betydande handelsstålprodukterna sjönk med omkring 50 % mellan sommaren 1974 och sommaren 1975. På EG-marknaden sjönk priserna med 30—40 %. Under år 1976 har dock en viss återhämtning skett. Denna uppgång synes dock ha avstannat under hösten 1976.

Minskningen i produktionen har medfört en kraftig reduktion av antalet anställda. Denna nedgång har i allt väsentligt drabbat arbetarsidan. Sysselsättningen har reducerats ytterligare genom att man i flera länder arbetat med s. k. korttidsvecka eller temporära produktionsstopp. Antalet arbetade timmar (för arbetare) inom stålindustrin sjönk sålunda mellan åren 1974 och 1975 med 15 % i Västtyskland, med 20 % i Belgien och med 6 % i Frankrike. I Italien och Nederländerna har såväl antalet anställda som antalet arbetade timmar hållits konstant. Detta har dock skett till priset av en betydande lageruppbbyggnad vid stålverken.

Den redovisade volym- och prisutvecklingen samt det förhållandet att priserna på så gott som alla råvaror liksom lönekostnaderna stigit under år 1975, har kraftigt påverkat branschens lönsamhet. Flertalet stora västeuropeiska stålföretag har redovisat högst betydande förluster år 1975, i vissa fall överstigande en miljard kr. Även för år 1976 förutses mycket stora förluster.

4 Den svenska situationen

Den internationella konjunkturedgången har haft betydande effekter för även den svenska stålindustrin. Liksom vid tidigare nedgångar kom dock Sverige något efter utlandet i konjunkturcykeln och den svenska förbrukningen låg under första halvåret 1975 kvar på samma nivå som under första halvåret 1974. Därefter skedde emellertid en snabb nedgång. Förbrukningen andra halvåret 1975 understeg 1974 års nivå med 18 %. Totalt blev nedgången för år 1975 9 %. En viss återhämtning har skett under år 1976, men förbrukningen under de första tre

kvartalen innevarande år låg fortfarande 9 % under motsvarande nivå åren 1974 och 1975.

Den svenska stålindustrin är starkt beroende av utvecklingen utomlands. Av den svenska stålproduktionen exporteras drygt 40 % och av tillförseln till den svenska marknaden svarar importen för ca 45 %, allt mätt i volym.

Under tidigare lågkonjunkturer har den svenska stålindustrin kunnat hålla exporten — och därigenom produktionen — väl uppe. Som exempel kan nämnas nedgångarna åren 1967 och 1971 då den svenska stålexporten inte gick ner trots en fallande stålförbrukning på de mera betydande svenska exportmarknaderna. Vid konjunkturedgången år 1975 bröts detta mönster och den svenska exporten minskade mellan åren 1974 och 1975 med 15 %, mätt i volym.

Som tidigare har nämnts kom nedgången i förbrukningen tidigare utomlands än i Sverige. Detta medförde att den svenska exporten började falla kraftigt tillbaka redan i början av år 1975 — i vissa fall redan under senare delen av år 1974. Exportvolymen under första halvåret 1975 låg 15 % under motsvarande volym år 1974. Mellan andra halvåret resp. år var nedgången av samma storlek.

Exporten har åter stigit något under år 1976. Volymmässigt låg exporten under de första nio månaderna innevarande år dock fortfarande 2 % resp. 18 % under motsvarande nivåer åren 1975 och 1974.

Ett annat utmärkande drag i den tidigare konjunkturrella utvecklingen har varit att importen minskat kraftigare än den svenska förbrukningen och att därför andelen importerat material i vår totala stålkonsumtion gått ner. Även detta mönster bröts vid konjunkturedgången år 1975. Importen, som hade stigit markant under år 1974 fortsatte att öka under första halvåret 1975 trots att den svenska stålförbrukningen stagnerade. Jämfört med flertalet andra marknader i Västeuropa där efterfrågan föll kraftigt var den svenska marknaden attraktiv för i första hand kontinentala och japanska exportörer. Därefter skedde en nedgång av importen men den totala importminskningen för år 1975 stannade vid 5 %, vilket skall jämföras med nedgången i den svenska förbrukningen på 9 %. Det importerade materialet ökade sålunda sin andel av den svenska marknaden. Denna andelsökning har fortsatt under år 1976. Importen under de första tre kvartalen låg sålunda på samma nivå som importen under samma tid år 1974 trots att den svenska stålförbrukningen hade minskat med 11 %.

Sammanfattningsvis kan således konstateras att de svenska stålverken i samband med konjunkturedgången fått vidkännas dels en minskning av sin andel av de totalt sett fallande leveranserna till den svenska marknaden, dels en betydande minskning av sin export. Detta har inneburit en stark nedgång i verkens leveranser. Nedgången började under första halvåret 1975 och har fortsatt också under år 1976. Le-

veranserna under år 1975 låg 14 % under leveranserna år 1974. Minskningen mellan första halvåret 1975 och 1976 var 8 %. Jämfört med motsvarande period år 1974 hade leveranserna första halvåret 1976 fallit med 20 %.

Genom en omfattande lagerproduktion har den svenska stålproduktionen sjunkit mindre än leveranserna från stålverken. Lageruppbyggnaden, som inleddes i början av år 1975 pågår fortfarande. Från årsskiftet 1974—1975 fram till halvårsskiftet 1976 hade lagren vid stålverken ökat med 38 %. Till skillnad från många andra länder har den svenska stålindustrin hittills inte minskat sin sysselsättning under lågkonjunkturen. Denna stabilitet förklaras självfallet till stor del av lagerproduktionen vid stålverken.

Två för den svenska stålindustrins avsättning betydelsefulla branscher har under de senaste åren visat en särskilt ogynnsam utveckling, till stor del beroende på andra faktorer än den allmänna konjunkturedgången. Detta gäller dels byggnadsindustrin, dels varvsindustrin. För varvsindustrins del bedöms utvecklingen under de närmaste åren bli mycket negativ.

Byggnadsindustrin har sedan år 1970 minskat i omfattning. Anledningen härtill är nedgången i bostadsbyggandet från ca 100 000 lägenheter år 1970 till ca 60 000 lägenheter år 1975. Inom bostadsbyggandet har dessutom förskjutningen från flerfamiljshus till småhus medfört en minskning av stålbehovet, främst vad avser armeringsstål. Den svenska förbrukningen av armeringsstål sjönk sålunda med närmare 30 % mellan de båda högkonjunkturåren 1970 och 1974. På marknaden har dessutom rått en stark prispress, bl. a. beroende på ett under senare år betydande internationellt utbud till låga priser.

Den svenska varvsindustrin svarade år 1974 för ca 15 % av den svenska stålförbrukningen. För enskilda produktgrupper är andelen avsevärt högre. Genom att varvens stålförbrukning tidigare ökat mycket snabbt jämfört med den övriga svenska stålförbrukningen har varvsleveranserna fått allt större betydelse för vissa stålverk, i första hand NJA och Gränges Oxelösunds Järnverk.

Till skillnad från praktiskt taget alla andra stålkonsumenter ökade de svenska varven sin stålförbrukning år 1975. Grovplåtleveranserna till varven ökade detta år med 47 000 ton (9 %) till 566 000 ton. Samtidigt skedde dock en kraftig ökning av andelen importerat material varför de svenska verkens leveranser minskade med 33 000 ton (10 %).

Ökningen i leveranserna till varven motsvarades inte av någon ökning av varvens faktiska grovplåtförbrukning. Förbrukningen var år 1975 av samma storlek som år 1974 samtidigt som lagren ökade avsevärt.

Under år 1976 har varvens inköp av grovplåt minskat drastiskt. Inköpen under första halvåret 1976 låg sålunda 40 % under inköpen under motsvarande period år 1975. Genom att importandelen åter

sjunkit har nedgången i de svenska verkens leveranser stannat vid något över 30 %. Denna nedgång kan dock endast till mycket begränsad del tillskrivas den neddragning som skett i varvens egna lager. Huvudorsaken är nedgången i varvens egen produktion.

Varven är också stora förbrukare av universalstång och profiler. Leveranserna av dessa produkter uppgick år 1974 till 225 000 ton. År 1975 var leveranserna i stort sett oförändrade. Även här skedde dock en ökad lagerhållning vid varven. Under år 1976 har stång- och profilinköpen minskat starkt. Minskningen är av samma storlek som för grovplåten, dvs. ca 40 % jämfört med första halvåret 1975. Importandelen har varit i stort sett oförändrad varför också de svenska verkens varvsleveranser sjunkit med omkring 40 %.

Härtill kommer att även den övriga västeuropeiska varvsindustrin under år 1976 kraftigt skurit ned sin produktion, vilket drabbat svenska stålverk. Exporten av universalstång och profilstång har sålunda halverats mellan de första halvåren 1975 och 1976.

5 Statsföretag AB:s skrivelse

I sin skrivelse den 22 november 1976 har Statsföretag AB anfört i huvudsak följande.

Statsföretag har det övergripande ansvaret för Statsföretaggruppens finansiella planering. Statsföretag medverkar vid dotterbolagens kapitalanskaffning genom lån, aktieteckning, koncernbidrag och borgensåtaganden vid dotterbolagens externa upplåning. Under perioden 1971—1976 har Statsföretag lämnat lång- och kortfristiga lån till NJA om drygt 1 100 milj. kr., därav ca 750 milj. kr. under år 1976. Under åren 1971—1975 har koncernbidrag om 228 milj. kr. givits till NJA.

Ett system för långsiktig budgetering har utarbetats. Denna görs i form av rullande planer som förnyas varje år. En sådan plan för perioden 1976—1979 redovisades i prop. 1975/76: 99 om teckning av aktier i Statsföretag AB. Av planen framgår Statsföretags bedömning av erforderliga investeringar och av dotterbolagens självfinansieringsförmåga. I Statsföretags beräknade finansieringsåtaganden under perioden ingick bl. a. en aktieteckning av 350 milj. kr. i NJA avsedd att delfinansiera Stålverk 80-projektet. Investeringsramen för nuvarande NJA angavs till 350 milj. kr.

Statsföretags bedömningar av gruppens utveckling har emellertid under året kommit att ändras. För flera av företagen väntas en betydande resultatförsämring. För NJA har bl. a. konjunktur- och marknadsutvecklingen inneburit att förlusterna blir avsevärt större än vad Statsföretag förutsåg enligt prop. 1975/76: 99. Dessa förluster tillsammans med framtida investeringsbehov bedöms nu bli av en sådan omfattning

att Statsföretaggruppens resurser — om verksamheten inom NJA skall drivas vidare i nuvarande omfattning — är otillräckliga för att möta den uppkomna situationen. Då detta stod klart togs överläggningar upp med industridepartementet under sommaren 1976 rörande en finansiell rekonstruktion av NJA.

I fråga om NJA anför Statsföretag att de investeringsprogram, som NJA:s styrelse beslutade under åren 1970—1973, avsåg en utbyggnad av masugnskapaciteten, uppförande av ett nytt stålverk, uppförande av stränggjutningsmaskiner och koksverk samt diverse kompletteringar på valsverkssidan. Ett ursprungligen planerat uppförande av ett helt valsverk lades däremot åt sidan på grund av Stålverk 80-projektet.

Investeringarna under perioden 1971—1976 har uppgått till ca 1 750 milj. kr. De ursprungliga kostnadsramarna har överskridits med 10—15 %, vilket får betraktas som måttligt med hänsyn till den allmänna kostnadsutvecklingen under denna tidsperiod. Omsättningstillgångarna har under motsvarande period ökat med ca 1 150 milj. kr. Den sammanlagda kapitalbindningen ökade därmed med ca 2 900 milj. kr. I redovisningen av de ursprungliga investeringsplanerna synes behovet av rörelsemedel för att finansiera omsättningstillgångarna ha beräknats alltför lågt. Investeringarna är nu i stort sett slutförda.

NJA förutsatte vid investeringsbesluten att investeringarna till en början i huvudsak skulle finansieras med lokaliseringsslån, obligationslån, utländsk upplåning och leverantörskrediter. Fr. o. m. år 1974 beräknades att NJA skulle komma att lämna avsevärda överskott varigenom lånebördan successivt skulle kunna nedbringas. Det egna kapitalet beräknades öka till ca 800—900 milj. kr. år 1980. Samma år beräknades det negativa räntesaldot ha nedbringats till ca 25 milj. kr.

Den generering av egna vinstmedel som förutsattes fr. o. m. år 1974 har inte kommit till stånd. T. o. m. år 1974 var förlusterna av måttlig omfattning — delvis förutsedda — och Statsföretag täckte i huvudsak dessa med koncernbidrag. Efter koncernbidrag år 1975 på 60 milj. kr. uppgick den balanserade förlusten vid utgången av året till 128 milj. kr. För år 1976 beräknas rörelseförlusterna, före lagerstöd om ca 70 milj. kr., komma att uppgå till ca 520 milj. kr. Beräkningen är gjord i oktober 1976.

NJA:s lager har vid boksluten värderats enligt gängse normer, dvs. till det lägsta av tillverkningsvärde resp. marknadsvärde. NJA:s ekonomiska situation har inte tillåtit uppbyggande av någon lagerreserv eller inkuransreserv. Karaktären av den lageruppbyggnad som har ägt rum år 1976 gör att NJA inte kan räkna med att lagren vid försäljning skall kunna ge den intäkt som motsvarar hittillsvarande värderingsprinciper. En detaljerad genomgång av lagersituationen visar nämligen att man såväl på råvaru- som färdigvarusidan får räkna med betydande inkuranser. Sammanlagt synes lagervärdena böra skrivas ned med ca 150 milj. kr.

Till följd av marknadsutvecklingen och av tekniska skäl behöver vissa anläggningar i NJA omvärderas. Dit hör bl. a. en del av manufaktur-anläggningen, vissa äldre valsverk, en kaldougn m. m. Härtill kommer att det i dag råder stor tveksamhet om förvärmningsanläggningen till koksverket kommer att fungera. För denna har NJA haft kostnader om sammanlagt ca 65 milj. kr. och försiktigheten bjuder att den helt skrivs ned. Det sammanlagda behovet att skriva ned lager och anläggningar bedöms uppgå till ca 320 milj. kr.

Den sålunda gjorda beräkningen visar att NJA:s sammanlagda förluster vid utgången av år 1976 kan beräknas uppgå till ca 900 milj. kr. Förluster av denna omfattning innebär att NJA är likvidationsskyldigt om företaget ej får tillskott från Statsföretag eller av staten.

Statsföretag bedömer att NJA även under år 1977 kommer att gå med en betydande förlust, enligt preliminära beräkningar ca 400 milj. kr., innan hänsyn har tagits till effekten på räntenettot av ett kapitaltillskott. Även för åren därefter finns risk för betydande förluster. Innan NJA har utarbetat ett handlingsprogram för sin verksamhet under de närmast kommande åren, är bedömningen av företagets framtida förluster dock osäker.

De stora förlusterna har vidare inneburit att den lättnad i NJA:s lånebörda fr. o. m. år 1974, som förutsattes då investeringsbesluten togs, inte har kommit till stånd. I realiteten har den ökade kapitalbindningen om ca 2 900 milj. kr. helt finansierats genom kort- och långfristig upplåning, nyemissioner och koncernbidrag. Det negativa räntenettot har därför vuxit från ca 15 milj. kr. år 1971 till ca 130 milj. kr. år 1976.

För att verksamheten inom NJA skall kunna fortsätta är det nödvändigt att normalisera NJA:s kapitalstruktur, så att företagets negativa räntesaldo minskar. Ett normalt negativt räntesaldo för NJA av i dag torde vara ca 25—30 milj. kr. Det tillskott som fordras för att ge NJA ett sådant räntenetto skapar dessutom en reserv för att möta de förluster som väntas inträffa innan rationaliseringsåtgärder har hunnit få en resultatbefrämjande effekt. Tillskottet medverkar dessutom till att möta de stora rörelserisker som NJA:s starka konjunkturberoende skapar.

För att kunna begränsa det negativa räntesaldot till ca 25—30 milj. kr. krävs dels en förlusttäckning för åren 1975—1976 med ca 900 milj. kr., dels ett ytterligare tillskott på ca 900 milj. kr. Vid denna bedömning har hänsyn tagits till att NJA:s rörelseförlust för år 1977 väntas minska till ca 300 milj. kr., sedan hänsyn har tagits till effekterna på räntesaldot av ett kapitaltillskott av 1 800 milj. kr. Rekonstruktionen påverkar dock inte NJA:s lönsamhet. Innan ett handlingsprogram med åtföljande investeringar har hunnit ge effekt på lönsamheten, finns därför risk för fortsatta förluster under åren 1978 och framåt. Sådana förluster skulle ånyo öka det negativa räntenettot. Statsföretag kan dock inte be-

döma det framtida behovet av ytterligare förlusttäckning samt investeringsmedel innan en genomarbetad plan för NJA:s fortsatta utveckling föreligger.

Skälen till att den beräknade resultatförbättringen fr. o. m. år 1974 inte har kommit till stånd är flera. De viktigaste är konjunktur- och marknadsutvecklingen, då främst för fartygsmaterial och halvfabrikat, tecknande av avtal beträffande fartygsmaterialleveranser till fasta priser och vissa produktionsstörningar.

Konjunkturen för stålbranschen förbättrades successivt från slutet av år 1972 till utgången av år 1974. Till följd av produktionsstörningar kunde NJA inte utnyttja de goda avsättningsmöjligheterna. NJA hade under åren 1973 och 1974 svåra problem med beskickningen i den nya masugnen vilket ledde till att betydande mängder järn av sämre kvalitet producerades. Till detta kommer att den äldre masugnen måste tas ur drift tidigare än avsett för reparation år 1973, vilket ledde till att den planerade produktionen minskade med ca 150 000 ton. Problemen med masugnarna ledde till otillräcklig och ojämn ståltillförsel till valsverken under dessa år. På grund av utformningen av kontrakten med varven fick dessa företrädare vid leveranser. Denna prioritering ledde till att annan mera lönsam produktion eftersattes. De planerade leveranskvantiteterna för valsverken kom sammanlagt att underskridas med ca 25 %.

Under första halvåret 1975 blev konjunkturläget drastiskt försämrat med sjunkande priser och orderingång som följd. Utvecklingen vände temporärt under första halvåret 1976 då prisnivå och orderingång förbättrades. Under andra halvåret sjönk priserna åter från en redan otillfredsställande nivå. Orderingången är låg. Lågkonjunkturen väntas nu bestå till slutet av år 1977.

Konjunkturuomslaget fick till följd att den personal som under åren 1974—1975 hade anställts för att bemanna de nya enheterna i stålverket inte kunde sysselsättas fullt ut, eftersom den planerade ökningen av stålproduktionen av marknadsskäl inte kunde fullföljas. Ett personalöverskott uppstod därigenom såväl inom de metallurgiska delarna som inom valsverket. Lagerstödet möjliggjorde dock att personalstyrkan kunde bibehållas till halvårsskiftet 1976. Under andra halvåret 1976 har en successiv minskning av antalet anställda i förhållande till aktuell produktionsnivå skett. Fortfarande är dock personalstyrkan för stor i förhållande till produktionsnivån.

Lagerproduktionen under de två senaste åren har också medfört starkt ökade räntekostnader för lagerhållningen.

Marknaden för NJA:s viktigaste produktgrupp fartygsmaterial har drastiskt försämrats. Hittills under 1970-talet har ca 40 % av faktureringen för valsade produkter avsett fartygsmaterial. Under åren 1970—1973 tecknades sålunda nya kontrakt om leverans under åren 1974—1977 av ca 500 000 ton fartygsmaterial till fasta priser.

Väsentligt sämre produktivitetsutveckling i råjärnsframställningen än som förutsetts samt kostnadsutvecklingen efter energikrisen medförde att merparten av fartygsmaterialleveranserna redan år 1974 gick med betydande förluster. Dessa förluster har ökat under åren 1975 och 1976 och uppgår för de tre åren sammanlagt till ca 350 milj. kr.

Varvsindustrins situation är sådan att nuvarande marknadsbild beräknas vara oförändrad under återstoden av 1970-talet. Detta innebär att NJA:s anläggningar för fartygsmaterial endast i begränsad omfattning kommer att kunna användas under de närmaste åren.

Även marknadsutsikterna för NJA:s största produktgrupp halvfabrikat är mycket osäker. NJA har f. n. stålkapacitet om ca 1,7 milj. ton per år. Valsningskapaciteten uppgår till ca 800 000 ton. NJA måste alltså sälja en ungefär lika stor kvantitet i form av tackjärn alternativt stålämnen. Möjligheterna att sälja tackjärn är f. n. mycket begränsade med hänsyn till de stora lager förbrukarna har lagt upp. Lagren beräknas räcka hela år 1977 och delar av år 1978.

Avsättningsmöjligheter för NJA:s huvudprodukt bland stålämnen, breda fyrkantsämnen, finns endast i utpräglade högkonjunkturlägen. Den andra stålämnesprodukten, klena fyrkantsämnen, har en mer jämn avsättning över konjunkturcykeln.

NJA har av statsmakterna fått i uppdrag att utreda och projektera dels en utbyggnad av företagets metallurgiska kapacitet med ca 2,5 milj. ton stål per år, dels en förbättring av resurserna för valsning och vidareförädling. Därtill skall i det av NJA och Stora Kopparberg gemensamt ägda utredningsbolaget Baltic Steel AB förutsättningarna för att anlägga ett modernt varmbandsvalsverk prövas.

Utrednings- och projekteringsarbetet bedrivs med mål att under början av år 1977 kunna presentera såväl tekniska lösningar som bedömning av lönsamhet och finansieringsbehov för utökningen av den metallurgiska kapaciteten. NJA:s styrelse har dock främst på grund av ändrade marknadsförutsättningar, beslutat rekommendera att en utbyggnad av den metallurgiska kapaciteten skjuts på framtiden. En utbyggd kapacitet är emellertid fortfarande i projektarbetet huvudalternativet för företagets långsiktiga utveckling.

De inom NJA organiserade utrednings- och projekteringsresurserna kommer successivt att koncentreras till att utforma ett handlingsprogram för att förbättra NJA:s valsnings- och vidareförädlingsresurser. Den slutliga utformningen av detta program, som syftar till ett effektivare och bättre balanserat produktionssystem inom NJA och därmed bättre lönsamhet, beräknas kunna presenteras under våren 1977. Under detta arbete kommer löpande kontakt att hållas med handelsstålutredningen.

I prop. 1975/76: 99 redovisades Statsföretaggruppens planerade utveckling åren 1976—1979. I planen ingick ett investeringsprogram om 5 500 milj. kr. med tyngdpunkten förlagd till en utbyggnad av gruppens

exportinriktade basindustrier. Självfinansieringen beräknades till ca 5 300 milj. kr. Sysselsättningen i gruppen väntades öka med ca 3 000 personer. Dessa bedömningar låg till grund för statsmakternas beslut att tillskjuta 1 500 milj. kr. i nytt ägarkapital.

I anslutning till verksamhetsplaneringen under sommaren och hösten 1976 för perioden 1976—1980 har planerna för åren 1976—1979 omprövats. Vid omprövningen har hänsyn tagits till förändringar i företagens situation och den samlade Statsföretaggruppens utveckling har bedömts. De grundläggande riktlinjerna är dock oförändrade. Sålunda får varje dotterbolag under perioden en verksamhetsram baserad på att normala ersättnings- och rationaliseringsinvesteringar samt expansionsinvesteringar huvudsakligen skall självfinansieras i fråga om anläggningskapitalet. En lägre självfinansieringsgrad kan accepteras i företag med särskilt angelägna investeringsprojekt. Detta gäller t. ex. LKAB:s investeringar för att öka sin malmförädling och företag med pågående rekonstruktionsprogram. Varje enskilt investeringsprojekt kommer att företagsekonomiskt noggrant provas.

Ett större antal investeringsprojekt som eventuellt kan aktualiseras ligger utanför investeringsprogrammet. Det är projekt som ägaren/staten av skilda skäl kan vara intresserad av att genomföra helt eller delvis inom gruppens ram. Formerna för Statsföretags eventuella medverkan får i sådana fall prövas i särskild ordning. Exempel på denna typ av projekt kan vara byggande av raffinaderi, krackeranläggning och därav följande investeringar inom den petrokemiska sektorn, utvinning av uran ur skiffer i Ranstad och exploatering av järnmalmsfyndigheter i Kaunisvaara, samordning av den svenska varvsindustrin samt ytterligare insatser på textil- och konfektionsområdet.

I avvaktan på statsmakternas ställningstagande till Stålverk 80-projektet har Statsföretag i sin kapitalbehovsberäkning oförändrat avsatt 350 milj. kr. för aktieteckning i NJA avsett för finansiering av Stålverk 80. Ett uppskjutande av projektet medför att dessa medel kan omdisponeras.

De övriga förutsättningar som låg till grund för den tidigare i prop. 1975/76: 99 redovisade planen i form av konjunktur- och inflationsbedömningar är i huvudsak oförändrade. Sålunda har år 1976 blivit ett svagt år för Statsföretaggruppen. Den fortsatta lågkonjunkturen har drabbat gruppen speciellt hårt, eftersom tyngdpunkten i gruppen ligger i de konjunktur känsliga basindustrierna. I planeringsarbetet har förutsatts en viss förbättring av konjunkturen under år 1977.

I följande sammanställning jämförs den tidigare redovisade planen med aktuell plan. NJA håller f. n. på att utarbeta en ny långsiktplan. I avvaktan på denna plan har i sammanställningen investeringsbeloppet för detta företag jämfört med tidigare plan bibehållits oförändrat. På kapitalanskaffningssidan har däremot gjorts en förnyad uppskattning

av NJA:s resultat under perioden. Statsföretags styrelse har fastställt den nya långsiktplanen bl. a. med förbehåll för statens finansiella medverkan vid en rekonstruktion av NJA.

	Förra årets plan 1976—79	Årets plan 1976—79	Avvikelse
<i>Kapitalanvändning</i>			
Anläggningsinvesteringar	5 500	6 030	+ 530
Aktieteckning i NJA avsedd för Stålverk 80	350	350	—
Fartygsandelar	110	210	+ 100
	5 960	6 590	+ 630
Långfristiga fordringar	240	600	+ 360
Amorteringar	2 900	2 850	— 50
Rörelsekapitalbehov	2 300	2 650	+ 350
	11 400	12 690	+ 1 290
<i>Kapitalanskaffning</i>			
Självfinansiering	5 300	3 130	— 2 170
Upplåning	4 600	8 060	+ 3 460
Nyemission	1 500	1 500	—
	11 400	12 690	+ 1 290

Investeringarna bedöms sålunda behöva öka med drygt 600 milj. kr. Ca hälften av ökningen beror på ökade investeringar i LKAB och Statsföretags inlösen av Gränges AB:s aktieinnehav i LKAB. Resterande avvikelse förklaras av ökade investeringar i Rockwool AB, Kabi och Uddevallavarvet AB för fartygsandelar.

Den regionala och branschmässiga fördelningen av investeringarna jämfört med tidigare plan är i stort sett oförändrad. Tyngdpunkten ligger i investeringar i basindustrier och i Norrland. Investeringsprogrammets storlek skall ställas mot att de kalkylmässiga avskrivningarna under perioden beräknas uppgå till ca 5 600 milj. kr.

Praktiskt taget hela ökningen av gruppens långsiktiga fordringar faller på Uddevallavarvet, som till följd av varvskonjunkturen tvingas öka sina långsiktiga fordringar gentemot fartygsbeställarna. Osäkerheten om framtiden är i detta hänseende stor.

Lågkonjunkturen för Statsföretaggruppen har medfört en lagergruppbyggnad varigenom sysselsättningen har tryggats. Dessa av lågkonjunkturen betingade lager beräknas uppgå till ca 1 500 milj. kr. vid utgången av år 1976. Rörelsekapitalbehovet ökas med ca 350 milj. kr. utöver tidigare plan till följd av bl. a. konjunkturutvecklingen.

Självfinansieringen bedöms minska kraftigt eller med drygt 2 100 milj. kr. Huvuddelen av försämringen är hänförlig till NJA och LKAB. Den förändrade bedömningen av LKAB:s självfinansiering beror på försämrade marknadsförutsättningar främst för malm med hög fosforhalt. NJA:s självfinansiering uppskattas under perioden till minus 950 milj.

kr. Denna uppskattning är som tidigare har framhållits synnerligen osäker. Skälen till att bedömningen av NJA:s självfinansiering förändrats har tidigare redovisats.

Den minskade självfinansieringen innebär att internt genererade medel enligt denna plan endast svarar för ca 47 % av investeringar i anläggningar och fartygsandelar. Hänsyn har då inte tagits till NJA:s investeringar utöver ofrånkomliga ersättningsinvesteringar. Normalt eftersträvas inom svensk industri att självfinansieringsgraden för anläggningsinvesteringar skall uppgå till lägst 100 %.

Den låga självfinansieringen innebär att soliditeten i Statsföretagsgruppen kommer, om denna plan genomförs, att gå ned från 28 % år 1976 till ca 22 % vid utgången av år 1979. Motsvarande soliditetsbedömningar för gruppen exkl. NJA blir 34 % resp. 29 %. I dessa beräkningar ingår ej de medel statsmakterna anvisat för Stålverk 80.

Statsföretag är för sin fortsatta verksamhet och expansion beroende av att regelbundet kunna låna kapital på de internationella kapitalmarknaderna. Lånebehovet är nämligen av en sådan omfattning att en betydande del av kapitalet måste lånas utomlands. Vid de utländska kreditinstitutens bedömning av kreditvärdigheten spelar de affärsmässiga faktorerna en stor roll. Förhållandet att staten äger Statsföretag torde utomlands inte tillmätas samma betydelse som inom landet. Det är mot denna bakgrund stor risk att de sjunkande soliditetssiffrorna och den låga självfinansieringen medför att Statsföretags utländska upplåning äventyras och att investeringsprogrammet därmed inte kan genomföras.

Långsiktsplanen torde alltså inte kunna genomföras om Statsföretag på egen hand skall försöka lösa NJA:s akuta kris. Statsföretag måste nämligen i ett sådant läge i grunden ompröva framlagda planer med risk för allvarliga störningar i flera dotterbolags utveckling. Ett flertal företagsekonomiskt väl motiverade investeringsplaner måste då skrinläggas. Investeringarna måste nämligen skäras ned i storleksordningen 50—60 % om en eftersträvad soliditetsnivå skall kunna upprätthållas. Detta kräver på kort sikt radikala ändringar i gruppens struktur.

En av staten finansierad rekonstruktion av NJA ger däremot Statsföretag möjligheter att i huvudsak genomföra det investeringsprogram som har redovisats till statsmakterna och den därför erforderliga upplåningen på svensk och utländsk kapitalmarknad.

Statsföretag hemställer därför att staten helt svarar för den behövliga finansiella rekonstruktionen av NJA med 1 800 milj. kr. Tillskottet bör användas för att amortera NJA:s utestående lån. Överenskomelse om detta bör träffas mellan Statsföretag och staten.

6 Föredraganden

Norrbottens Järnverk AB (NJA) har de senaste åren redovisat stora förluster. För vart och ett av åren 1971—1975 har förlusterna före bokslutsdispositioner och skatter uppgått till 62, 36, 16, 24 resp. 177 milj. kr. För år 1976 beräknas en förlust, efter lagerstöd med 70 milj. kr., på 450 milj. kr. Därutöver tillkommer med hänsyn till marknadsutvecklingen och av tekniska skäl behov av ytterligare ned- och avskrivningar, vilka kan beräknas uppgå till drygt 320 milj. kr. Sammantaget rör det sig sålunda om en förlust för åren 1971—1976 på närmare 1 100 milj. kr. med tyngdpunkten på de senaste åren. I dessa förluster har inte inbegripits kostnaderna för Stålverk 80.

Under åren 1971—1976 har riksdagen som finansiellt stöd till NJA anvisat 767 milj. kr. i form av lån på samma villkor som lokaliseringslån, 600 milj. kr. för aktieteckning och 47 milj. kr. som bidrag dvs. sammanlagt ca 1 400 milj. kr. Av stödet har 275 milj. kr. i lån och 525 milj. kr. för aktieteckning avsett medverkan i finansiering av Stålverk 80. Härav har dock lånet och 175 milj. kr. för aktieteckning inte utbetalats. Stöd har även utgått i form av lokaliseringslån och lokaliseringsbidrag.

Förlusterna har försatt företaget i en mycket allvarlig situation. Aktiekapitalet är nu helt förbrukat, vilket i och för sig medför skyldighet för företaget att träda i likvidation. Enligt vad jag erfarit har moderföretaget Statsföretag AB emellertid t. v. ställt erforderliga garantier.

Under den senaste tiden har inom företaget vidtagits åtgärder för att införa en ändamålsenlig och effektiv organisation. Likaså har förberedelser vidtagits för att så snart som möjligt restaurera företaget i tekniskt hänseende, främst vad beträffar vidareförädlingen av framställda ämnen. Dessa åtgärder får effekt först på sikt. För år 1977 torde därför en förlust på inmot samma storleksordning som under år 1976 vara att vänta. Därefter bör de nämnda åtgärderna ha fått en viss resultatmässig effekt. Storleken härav torde dock i hög grad vara avhängig av konjunkturutvecklingen.

Det bör observeras att beräkningen av förlusterna år 1976 och framåt är osäkra. Jag vill dock framhålla att företagsledningen har vidtagit åtgärder för att så snart som möjligt få till stånd väl fungerande ekonomiska system, som ger godtagbara förutsättningar för förutsägelser, redovisning och kontroll avseende verksamheten.

Det får anses uppenbart att företagets fortbestånd kan säkras endast genom en finansiell rekonstruktion. Enligt min mening bör en sådan rekonstruktion inte enbart sikta till den sanering som krävs för att bringa likvidationshotet ur världen. Den betydelse som NJA har i olika hänseenden motiverar att en säkrare ekonomisk grund läggs för dess framtida utveckling. Innan jag övergår till formerna för och omfattningen

av den finansiella rekonstruktionen, vill jag emellertid framföra några allmänna synpunkter på företaget och dess utveckling.

NJA är ett betydelsefullt inslag i näringslivet i Norrbottens län. Antalet anställda i NJA har ökat med ca 1 600 under 1970-talet. Enligt företagsledningen är emellertid ca 1 000 av dessa övertaliga vid normal drift av verket. I samförstånd med de fackliga organisationerna inom företaget sker nu en anpassning av arbetsstyrkan. Denna skall ske genom naturlig avgång. Även om dessa åtgärder är helt nödvändiga med tanke på företagets ekonomiska bärkraft och utvecklingsmöjligheter, är verkningarna negativa både för länet och den närmast berörda bygden.

NJA:s styrelse har vidare beslutat rekommendera att Stålverk 80-projektet skjuts på framtiden. Detta ställningstagande har biträttts av de fackliga organisationerna inom företaget. Jag avser att i annat sammanhang återkomma beträffande Stålverk 80.

Hittillsvarande satsningar på NJA har inneburit en ensidig satsning på ett kustbygdsavsnitt och de har inte i tillräcklig grad medverkat till att lösa övriga länsdelars sysselsättningsproblem. Problemen är härvidlag speciellt allvarliga i inlandet. För att befordra en gynnsam utveckling inom näringsliv och sysselsättning i hela länet har jag enligt regeringens bemyndigande tillkallat en särskild delegation, Norrbottensdelegationen, med uppgift att föreslå konkreta åtgärder som kan öka sysselsättningen i länet. Jag kommer också att föreslå att särskilda medel ställs till förfogande för sysselsättningsskapande åtgärder i Norrbottens län.

I fråga om NJA:s framtida utveckling avser företagsledningen enligt vad jag har erfarit att genom underhållsinsatser och relativt begränsade investeringar återhämta vad som på senare år fått stå tillbaka på grund av att resurserna koncentrerats på Stålverk 80. Syftet härmed är att utan kostsamma kapacitetsinvesteringar få en så väl avvägd produktionsapparat som möjligt och därmed förbättra lönsamheten. I ett andra steg avser NJA att — så snart marknadsförutsättningar föreligger — öka valsverkskapaciteten. I ett tredje steg avses investeringar göras för att öka den metallurgiska kapaciteten.

Jag kan för min del ansluta mig till denna angelägenhetsgradering. Jag utgår från att NJA, efter den finansiella rekonstruktion som jag senare kommer att förordna, i samverkan med Statsföretaggruppen kan genomföra de förstnämnda underhålls- och investeringsinsatserna. Någon form av tillskott av statsmedel bör sålunda inte påräknas i denna del. Jag vill understryka angelägenheten av att underhålls- och investeringsinsatserna genomförs med kraft och skyndsamhet. Lönsamhetsförbättringar är synnerligen starkt påkallade och underhålls- och investeringsinsatser inom NJA är av betydelse för den ekonomiska aktiviteten och sysselsättningen på orten.

Jag finner det också angeläget att en ökad andel av stålproduktionen kan avsättas i form av valsade produkter. Den metallurgiska kapacite-

ten kan beräknas uppgå till ca 1,7 milj. ton. Den högsta produktionen hittills (1975) har uppgått till knappt 1 milj. ton, varav drygt 550 000 ton i valsade eller ytterligare förädlade produkter och återstoden i form av tackjärn, stålämnen och göt. På grund av den kraftiga konjunkturavmattningen i stålbranschen beräknas produktionen år 1976 sjunka till ca 700 000 ton.

Det är givetvis angeläget med ett så högt utnyttjande av anläggningarnas kapacitet som möjligt. Emellertid bör uppmärksammas att det även vid en normal konjunktur möter stora svårigheter att finna avsättning för speciellt NJA:s halvfabrikat. I ett längre tidsperspektiv bedömer jag därför en etablering på marknaden av en ökad volym valsade produkter som viktig. Från den utgångspunkten ter sig också en investering i ökad valsverkskapacitet riktig. Det bör dock betonas att marknads- och produktionsförutsättningar som medger erforderlig lönsamhet bör vara för handen innan en sådan investering genomförs.

I fråga om utbyggnad av den metallurgiska kapaciteten vill jag erinra om att regeringsförklaringen innehåller ett klart tillkännagivande av att en sådan utbyggnad bör komma till stånd. Marknadsförutsättningarna och utvecklingen inom handelsstålbranschen måste dock bli vägledande i fråga om tidpunkt för och närmare utformning av utbyggnaden. I detta sammanhang vill jag också erinra om att handelsstålutredningen väntas slutföra sitt arbete i början av nästa år. Resultaten av utredningens arbete bör givetvis tjäna som vägledning i den fortsatta bedömningen av här berörda frågor liksom i fråga om andra spörsmål på handelsstålområdet i vårt land.

Jag vill härefter beröra de beräkningar av särskilda ned- och avskrivningar som har angivits i Statsföretags skrivelse. Av skrivelsen framgår att värdet på tackjärnslagret på grund av prisfall bör skrivas ned från 133 milj. kr. till 91 milj. kr. Vidare finns ett lagervärde avscende breda fyrkantsämnen på 134 milj. kr. Då det inte nu finns marknad för breda fyrkantsämnen bör en omvalsning ske till klena fyrkantsämnen, vilket medför att lagret bör värderas till 78 milj. kr. Statsföretag anser därjämte att en avsättning svarande mot 5 % inkuransreserv bör genomföras vilket medför en resultatbelastning med 25 milj. kr. Tillsammans med vissa andra nedskrivningar föreligger ett nedskrivningsbehov för varulagret av sammanlagt 150 milj. kr.

I fråga om anläggningstillgångar föreslås i Statsföretags skrivelse en nedjustering med sammanlagt 171 milj. kr. Härav beror 32 milj. kr. på utrangeringar och 139 milj. kr. på särskilda nedskrivningar. Utrangeringarna beror företrädesvis på att utrustning med bokfört värde ersatts med ny utrustning. Värdet av den äldre utrustningen bör då skrivas bort. Bland nedskrivningsposterna märks särskilt 63 milj. kr. avseende förvärmningsanläggningen till Koksverk 75. Förvärmningsanläggningen har inte kunnat tas i drift och bedöms ha sådana inbyggda problem att

den inte kan tas i drift under de närmaste åren. Förhandlingar har upptagits med leverantören om reglering. Då anläggningen inte nu kan utnyttjas bör den helt skrivas av. Bland övriga poster märks ett varmbandverk som numera inte ekonomiskt kan brukas, varför dess restvärde på 12 milj. kr. bör avskrivas, samt ett kallbandsverk som inte bedöms kunna beläggas med lönsam produktion varav följer att restvärdet 12 milj. kr. bör skrivas av. Fartygsmanufakturanläggningen bör på grund av försämrade marknadsförutsättningar för fartygsprofiler och av tekniska skäl skrivas ned med tillsammans 18 milj. kr. En av stränggjutningsmaskinerna för breda fyrkantsämnen bedöms kunna utnyttjas endast om produkterna kan vidareförädlas inom NJA. Detta förutsätter investeringar i valsverk. Maskinen bör därför nu endast upptas till beräknat försäljningsvärde, vilket medför ett nedskrivningsbehov med 30 milj. kr.

Jag har inte funnit skäl till erinran mot de ned- och avskrivningar som sålunda har förordats av Statsföretag.

I fråga om omfattningen av det kapitaltillskott som bör tillföras NJA bör uppmärksammas att de ej reglerade förlusterna åren 1975—1977 kan beräknas till storleksordningen 1 300 milj. kr. och att dessvärre förluster kan beräknas uppkomma även åren därefter. Statsföretag har som mål för den finansiella rekonstruktionen angett att det negativa räntesaldot, vilket år 1976 uppgår till ca 130 milj. kr., bör nedbringas till ca 25—30 milj. kr. Från denna utgångspunkt finner Statsföretag att ett tillskott på 1 800 milj. kr. är erforderligt. Ett sådant tillskott skapar också en reserv som kan möta de förluster som väntas inträffa innan de åtgärder som nu vidtages eller förestår inom företaget resulterar i positiva resultat. Jag finner inte skäl att erinra mot denna beräkning utan ansluter mig till densamma. Jag vill påpeka att detta tillskott reducerar förlusten år 1977 med ca 100 milj. kr. genom förbättringen av räntesaldot.

Statsföretag har även bedömt Statsföretaggruppens möjligheter att medverka vid finansieringen av NJA:s rekonstruktion. Denna bedömning sker mot bakgrund av att den långsiktigsbudget som redovisades i prop. 1975/76: 99 nu har omprövats. Omprövningen har visat att gruppens kapitalanvändning beräknas behöva öka med närmare 1 300 milj. kr. till ca 12 700 milj. kr. under åren 1976—1979. Ökningen är i huvudsak hänförlig till ökade investeringar i LKAB och ökat kapitalbehov i Uddevallavarvet till fartygsandelar och ökade långsiktiga fordringar gentemot fartygsbeställarna. Den branschmässiga och regionala fördelningen av investeringarna med tyngdpunkten förlagd till basindustrier och till övre Norrland kvarstår. Den tidigare beräknade ökningen av antalet anställda med ca 3 000 beräknas kunna uppnås. Beräknade resultatförsämringar hos flera av gruppens företag medför att självfinansieringen av investeringsprogrammet beräknas minska från 5 300 milj. kr. till drygt 3 100 milj. kr. Denna minskning är i huvudsak hänförlig till LKAB

och NJA. För NJA:s del är bedömningen av självfinansieringen dock synnerligen osäker. Det förefaller dock klart att självfinansieringen i Statsföretaggruppen kommer att minska kraftigt.

För egen del vill jag anföra följande.

För att Statsföretaggruppen skall kunna genomföra investeringar inom ramen för de resurser gruppen kan generera talar mycket för att det kan bli nödvändigt att ompröva investeringsprogrammet. Det är emellertid uppenbart att även ett neddraget investeringsprogram kräver en betydande upplåning. För att belastningen på den svenska kapitalmarknaden skall bli så begränsad som möjligt är det angeläget att upplåning kan ske på den utländska kapitalmarknaden. Jag delar Statsföretags uppfattning att upplåning utomlands ställer krav på en sådan självfinansiering att en tillfredsställande soliditet för Statsföretaggruppen kan upprätthållas. Kraven är sådana att även ett omprövat investeringsprogram inte kan genomföras i önskvärd omfattning om Statsföretag samtidigt skall medverka i den nödvändiga finansiella rekonstruktionen av NJA under bibehållen kapacitet till utländsk upplåning. Jag kommer alltså till slutsatsen att Statsföretaggruppen inte kan svara för det behövliga kapitaltillskottet till NJA. Det bör därför enligt min mening ankomma på staten att svara för kapitaltillskottet om 1 800 milj. kr.

I fråga om den form som det statliga stödet till NJA bör ha vill jag framhålla följande. NJA har de senaste fem åren erhållit tio lån under fonden för låneunderstöd till ett sammanlagt belopp av 492 milj. kr. Efter amortering återstår f. n. 488 milj. kr. jämte ränta. Jag anser det vara lämpligt att staten som ett led i stödet till NJA efterger dessa lån jämte vid dagen för eftergivandet upplupna räntor. En sådan åtgärd bör för NJA:s del vara likvärdig med ett kontant bidrag. Eftergivandena inkl. upplupna räntor beräknar jag f. n. uppgå till inte fullt 500 milj. kr. Chefen för budgetdepartementet har för avsikt att vid sin anmälan till tilläggsbudget III till statsbudgeten för innevarande budgetår föreslå att ett avskrivningsanslag för ändamålet anvisas.

Den återstående delen av stödet till NJA som är nödvändig för att täcka förlusterna åren 1975—1977 bör lämnas i form av ett bidrag. Till storleken bör detta avpassas så att det tillsammans med låneeftergivandena uppgår till 1 200 milj. kr., dvs. drygt 700 milj. kr. Bidraget bör lämnas till Statsföretag som därefter lämnar detta till NJA såsom aktieägartillskott.

Det ytterligare stöd om 600 milj. kr. som är behövligt för att förbättra NJA:s soliditet bör lämnas bolaget antingen genom ökning av dess aktiekapital eller på annat lämpligt sätt. För att göra det möjligt för Statsföretag att genomföra en sådan konsolidering bör staten lämna ett kapitaltillskott till Statsföretag av 600 milj. kr. I samband härmed bör värdet av statens innehav av aktier i Statsföretag höjas i motsvarande grad.

7 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att statens lån till Norrbottens Järnverk AB, f. n. uppgående till 488 000 000 kr., efterges tillika med vid dagen för eftergivandet upplupna räntor,

2. till *Bidrag till Statsföretag AB* för täckande av förluster vid Norrbottens Järnverk AB på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 under trettonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 710 000 000 kr.,

3. för *Kapitaltillskott till Statsföretag AB* på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag om 600 000 000 kr.

8 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Bilaga 1

FINANSIERINGSANALYS av NJA för perioden 1971—1976 (Belopp i milj. kr.)

	1971	1972	1973	1974	1975	Del- summa	Prognos 1976 före extraor- dinära ned- skriv- ningar	Summa
<i>Tillförda medel</i>								
Internt tillförda medel	— 33	—11	11	22	—123	—134	—384	— 518
Minskning av långfristiga fordringar	—	—	—	—	2	2	—	2
Mottagna koncernbidrag	60	20	68	20	60	228	—	228
Nyemission (inkl. Stål- verk 80)	—	—	100	175	175	450	175 ¹	625
Mottagna bidrag	22	—	33	8	2	65	—	65
Ökning av långfristiga skulder	13	280	195	323	237	1 048	— 37	1 011
Summa	62	289	407	548	353	1 659	—246	1 413
<i>Använda medel</i>								
Investeringar	95	255	339	322	438	1 449	305	1 754
Ökning av långfristiga fordringar	—	—	—	12	—	12	4	16
Summa	95	255	339	334	438	1 461	309	1 770
<i>Förändring av rörelse- kapitalet</i>								
Ökning av varulager	12	34	92	123	296	557	204	761
Ökning av övriga omsätt- ningstillgångar	61	—10	132	87	42	312	85	397
Ökning av kortfristiga skulder	—106	10	—156	4	—423	—671	—844	—1 515
Summa	— 33	34	68	214	— 85	198	—555	— 357

¹ Beloppet har inte utbetalats under år 1976.

Bilaga 2

Beräknade nedskrivningar och utrangeringar av lager¹ och anläggningar inom NJA år 1976

Objekt	Nedskrivning milj. kr.	Utrangering milj. kr.
<i>Lager</i>		
Köpt koks	17,9	
Egen koks m.m.	8,2	
Tackjärn	42,8	
Breda fyrkantsämnen	56,1	
Ökad inkuransreserv	25,0	
Summa lager	150,0	
<i>Anläggningstillgångar</i>		
Masugn II		2,8
Avsvavlingsanläggning	1,4	
Stålverk 72		6,2
Stålverk 75		5,2
Koksverk 75	63,4	
Valsverk		1,6
Byggdivisionen		7,1
Kalldoverket		7,1
Varmbandverk	12,3	
Kallbandverk	11,7	
Fartygsmanufaktur	18,0	0,3
Stränggjutningsmaskin 3	30,5	
Övrigt	1,7	2,1
Summa anläggningar	139,0	32,4

¹ Nedskrivningsbehovet för lagret baseras på en värdering av detta i augusti 1976.

Bilaga 3

Sammandrag av vinst- och förlusträkningar åren 1971—1976 (Belopp i milj. kr)

	1971	1972	1973	1974	1975	1976 ¹
Försäljningsintäkter	387	464	655	994	968	925
Tillverknings-, försäljnings- och administrationskostnader	407	459	568	922	1 021	1 147 ²
Rörelseresultat före avskrivningar	-20	-5	+87	+72	-53	-222
Avskrivningar enligt plan	-26	-26	-29	-46	-53	-66
Rörelseresultat efter avskrivningar	-46	-21	+58	+26	-106	-288
Finansiella intäkter och kostnader	-16	-15	-24	-47	-66	-131
Resultat efter finansiella intäkter och kostnader	-62	-36	+34	-21	-172	-419
Extraordinära intäkter och kostnader	—	—	-50	-3	5	-25
Resultat före bokslutsdispositioner och skatter	-62	-36	-16	-24	-177	-444
Koncernbidrag	60	20	68	20	60	—
Resultat före skatt	-2	-16	+52	-4	-117	-444
Skatt	-1	-1	-2	-3	-4	-6
Årets resultat	-3	-17	+50	-7	-121	-450

¹ Prognos före beräknade nedskrivningar och utrangeringar av lager och anläggningar enligt bilaga 2.² Efter lagerstöd 71 milj. kr.

Bilaga 4

Sammandrag av balansräkningar åren 1971—1976 (Belopp i milj. kr)

	1971	1972	1973	1974	1975	1976 ¹
Varulager	177	211	302	425	721	925
Övriga omsättningstillgångar	143	133	265	352	394	479
Anläggningstillgångar	255	484	761	1 039	1 415	1 657
Balansomslutning	575	828	1 328	1 816	2 530	3 061
Kortfristiga skulder	170	159	315	311	734	1 578
Långfristiga skulder	229	509	704	1 028	1 265	1 227
Eget kapital	176	160	309	477	531	256
varav aktiekapital	200	200	300	400	500	600

¹ Prognos före beräknade nedskrivningar och utrangeringar av lager och anläggningar enligt bilaga 2, men inkl. av riksdagen anvisade medel för aktieteckning.

Statistiska uppgifter om NJA åren 1971—1976

	1971	1972	1973	1974	1975	1976 (prognos)
Investeringar i anläggningar, milj. kr.	95	255	339	322	438	305
Personalkostnader, milj. kr.	143	158	207	271	354	405
Antal anställda	3 417	3 540	4 196	4 770	4 985	4 935
<i>Produktion för försäljning, 1 000-tal ton¹</i>						
Tackjärn	—	—	41	176	336	130
Ämnen	—	10	17	56	67	125
Göt	—	—	21	30	18	—
Valsade produkter	361	403	411	404	345	345
Manufakturade produkter	116	125	158	118	45	45
Byggmanufaktur	28	38	47	42	51	51
Summa	—	515	645	878	985	696
<i>Fakturering, 1 000-tal ton¹</i>						
Tackjärn	—	—	58	155	125	22
Ämnen	—	11	15	55	98	125
Göt	—	—	21	29	19	—
Valsade produkter	369	427	455	381	340	340
Manufakturade produkter	119	137	160	121	48	48
Byggmanufaktur	32	42	48	42	50	50
Summa	—	531	700	902	786	585
<i>Lager, 1 000-tal ton¹</i>						
Tackjärn	28	—	9	30	242	350
Ämnen	39	—	19	14	133	225
Göt	22	—	2	25	3	6
Valsade produkter	91	—	93	65	91	120
Manufakturade produkter	9	—	6	7	8	12
Byggmanufaktur	11	—	18	16	36	35
Summa	—	200	147	157	513	748

¹ Uppgifter för år 1971 saknas.